

6. Гончаров В. Современное политическое консультирование: монография / В. Э. Гончаров. – СПб.: ИВЭСЭП, Знание, 2007. – 220 с.
7. Кадария Ф. Консалтинг как современная политическая технология / Ф. Д. Кадария // Известия высших учебных заведений Северо-Кавказский регион. Общественные науки. Приложение. – 2003. – №.3 – С.50-55.
8. Пушкарева Г. Политический менеджмент / Г. В. Пушкарева. – М.: Дело, 2002. – 366 с.
9. Строва-Гантман Е. Как делать имидж политика / Е. В. Строва-Гантман, И. Е. Минтусов. – М.: Никколо-М, 1995. – 50 с.
10. Ситников А. Политический консалтинг: Учебное пособие / А. П. Ситников. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004. – 624 с.
11. Левин К. Начало карьеры в политиконсалтинге / К. Левин // Справочник по политическому консультированию. М.: Консалтинговая группа „ИМИДЖ-Контакт”; ИНФРА-М, 2002. – С. 43-48.
12. The International Association of Political Consultants [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iapc.org/>
13. Мишкинене Ю. По ту сторону классического политиконсалтинга [Электронный ресурс] / Ю. Мишкинене // Политическое консультирование №4, 2003. – Режим доступа: <http://soob.ru/n/2003/4/concept/7>
14. Политология: Словарь-справочник / М.А. Василик, М.С. Вершинин и др. – М.: Гардарики, 2001. – 328 с. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://politike.ru/dictionary/286>
15. Гармонова А. Политическое консультирование: новые перспективы развития рынка труда в России [Электронный ресурс] / А. В. Гармонова. – Режим доступа: <http://www.elibrary.ru/>
16. Кузнецов Г. Политический лоббизм: мировой опыт и возможности регулирования / Г. С. Кузнецов // Национальный институт развития современной идеологии. – М., 2009 г. – 24 с.
17. Марченко Г. Социологический портрет политических консультантов в США / Г. И. Марченко // Социологические исследования. – 2005. – №5, – С. 71-80

УДК 372.832:147

Бабічев Є.Р.

Харківський Національний технічний
Університет сільського господарства,
ім. Петра Василенка

ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ В ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМАТИКИ

Аналізується роль політології у формуванні світогляду сучасного спеціаліста аграрія. Питання розглядається з урахування проблем, що виникають при викладанні політології у Вищому навчальному закладі в процесі впровадження Болонської системи. Окремо аргументується точка зору, що поряд із поглибленням ролі індивідуальної та самостійної роботи студентів, є певна потреба в розширенні кількості годин викладання політології в аудиторних умовах на лекційних і семінарських заняттях. У своїх судженнях автор спирається на особистий і кафедральний досвід викладання політології.

Ключові слова: політологія, Вищий навчальний заклад, університет, Болонська система.

Бабичев Е.Р.

ПРЕПОДАВАНИЕ ПОЛИТОЛОГИИ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ В УСЛОВИЯХ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА. АКТУАЛИЗАЦИЯ ПРОБЛЕМАТИКИ

Анализируется роль политологии в формировании мировоззрения современного специалиста агрария. Вопрос рассматривается с учетом проблем, возникающих при преподавании политологии в вузе в процессе внедрения Болонской системы. Отдельно аргументируется точка зрения, что наряду с углублением роли индивидуальной и самостоятельной работы студентов, существует определенная потребность увеличения количества часов преподавания политологии в аудиторных условиях на лекциях и семинарских занятиях. В своих рассуждениях автор опирается на личный и кафедральный опыт преподавания политологии.

Ключевые слова: политология, Высшее учебное заведение, университет, Болонская система.

Babichev Ye.

ACTUAL ASPECTS OF TEACHING OF POLITOLOGY AT AGRARIAN HIGHER SCHOOL

The paper concerns on role analysis of Politology in general outlook of modern specialist of agrarian sector of national economy. The problems arising in connection with Bologna system application at our higher school are in the focus of our attention. It is emphasized that the deepening the role of students' self-study work needs increasing the number of academic hours for the given subject for both seminars and practicals. The author elucidates this problem from the point of view of his own experience and the Politology Department experience.

Key words: Politology, higher school, university, Bologna system.

Вища освіта в Україні, гуманітарна зокрема, знаходиться на етапі глибоких і системних змін. Філософія реформування полягає в докорінній зміні ставлення як професорсько-викладацького складу, так і студентів до процесу викладання та одержання знань. Сучасний спеціаліст повинен мати сталі навички самостійно працювати над навчальною літературою за активної допомоги викладача, а потім застосовувати отриманні знання у процесі своєї майбутньої професійної діяльності. Інструментом підготовки такого спеціаліста освітянською та науковою громадськістю України вважається запровадження в усі ланки навчального процесу Болонської системи, яка принципово і досить суттєво змінює методику викладання гуманітарних дисциплін і політології зокрема.

Проблеми методики викладання політології у Вищій школі і в тому числі в рамках ВНЗ, що досліджувались і досліджуються цілою плеядою знаних та авторитетних фахівців, серед яких особливо значними є праці В.Кременя, М.Горлача, В.Бабкіна, О.Бабкіної, М.Сазонова, О.Тягла, П.Шляхтуна, Б.Москальова, Н.Москальової, Ф.Кирилюка та інших. Але постійні зміни, що відбуваються у суспільстві та у Вищій

школі України, детермінують досить суттєві зміни в структурі і методиці викладання політології.

Сучасні вимоги до якості викладання у вищих навчальних закладах детермінують високий рівень дослідження цієї проблеми. До того ж певна специфіка, але не надто принципова, є і в методиці і в обсязі викладання нашого предмету в вищих навчальних закладах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України.

Професійне і позитивне рішення проблем, які виникають у процесі викладання політології, допоможуть студентам краще оволодівати політичними знаннями і зрештою ставати кваліфікованими спеціалістами з чіткою громадянською позицією і вмінням аналізувати суспільно-політичні явища, ґрунтуючись не лише на особистих переконаннях, але й на знаннях політичної науки. В аналізі специфіки тих проблем, які є у вищому навчальному закладі, на наш погляд, і полягає мета цієї статті.

Сьогодні дуже важливо „звернути увагу на об'єктивну зацікавленість нашого суспільства і його політичної еліти у виробленні здатності громадян раціонально-критично оцінювати політичний процес, вільно самовизначатися в політичному

житті” [1, с.47]. Сучасні вимоги до навчального процесу ставлять перед викладачем не тільки нові завдання, але й дають більше можливостей приділяти увагу кожному окремому студентові. Не можна не погодитися з тим, що „індивідуальна робота студента має величезне значення, тому що вона сприяє глибокому засвоєнню навчального матеріалу, формуванню креативності мислення студентів” [2, с.3].

Болонська система дає можливість таким чином побудувати навчальний процес, щоб студент мав більше можливостей і часу працювати індивідуально з підручниками, періодичними виданнями з предмету, що містяться в тому числі і на інтернет-ресурсах, самостійно поглиблюючи знання, здобуті в аудиторних умовах. До речі, в багатьох вищих навчальних закладах України зараз здійснюються заходи з переведення великого масиву навчального матеріалу (лекцій, списків літератури, планів семінарських занять, переліків тем рефератів тощо) на сучасні електронні носії, що дають можливість студентові будь-якої форми навчання самостійно та індивідуально вивчати матеріал в позааудиторних умовах.

Сучасні принципи викладання гуманітарних наук і політології зокрема, не тільки дають студентові можливість більш самостійно працювати індивідуально, а не лише в аудиторних умовах. Сама концепція підбивання підсумків роботи за семестр стимулює студента робити конспекти відпрацьованого обсягу матеріалу, писати реферати тощо. І ця робота має бути зарахована викладачем.

Мета індивідуальної роботи студентів з предмету „політологія” – самостійне вивчення окремих проблем навчальної дисципліни, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування отриманих знань, розвиток евристичних здібностей студента. А викладач, коли видає індивідуальне завдання, може більш ретельно врахувати особисті риси студента, його інтелектуальні та пізнавальні здібності, працелюбність, здатність до самостійного аналізу відпрацьованого матеріалу та інші якості.

Власний досвід і досвід роботи колективу кафедри ЮНЕСКО „філософії людського спілкування” та секції політології Харківського Національного Технічного Університету сільського господарства імені Петра Василенка (в подальшому ХНТУСГ) засвідчує, що принципи самостійної та індивідуальної роботи студента,

майбутнього спеціаліста, привчають молоду людину працювати з літературою, робити конспекти, писати контрольні роботи та реферати, підбирати та аналізувати матеріал, самостійно мислити і в кінці, при здачі модулів та іспитів, відстоювати в дискусії з викладачам свою точку зору щодо актуальних проблем політології. Ці всі етапи та складові частини сучасного навчального процесу при викладанні політології безсумнівно сприяють формуванню студента, як інтелектуально розвинутої особистості і допомагають йому в недалекому майбутньому стати кваліфікованим спеціалістом АПК.

Поряд із вищеперерахованими позитивними надбаннями політології є ряд проблем, що вимагають оптимізації та вирішення в інтересах справи підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів і сільськогосподарського виробництва зокрема.

Однією з таких проблем, на нашу думку, є приведення навчальної програми викладання політології у відповідність до єдиних умов і стандартів по всіх вищих навчальних закладах нашої держави. Необхідно, щоб Міністерство вищої освіти і науки України виробило досить чіткі орієнтири і стандарти для всіх навчальних закладів держави III та IV рівня акредитації, де б визначалась певна гарантована кількість годин на вивчення політології. На мій погляд, це повинно бути не менше 50-56 годин. При цьому лекційна частка повинні становити приблизно 55-60 відсотків, інша частина віддана звичайно семінарським заняттям. Спробую аргументувати таку точку зору.

По-перше, як засвідчує досвід роботи зі студентами, їм конче необхідні саме аудиторні заняття, оскільки їм ще бракує наукового світогляду, фундаментальної бази. А її можна закласти тільки за умов живого спілкування з високоосвіченими, трудованими викладачами – кваліфікованими спеціалістами та педагогами. Іншими словами, знання, отримані безпосередньо на лекціях, збагачуються потім під час роботи з лекційними конспектами, підготовки наукових доповідей, рефератів, енциклопедичними словниками, довідниками, науковими статтями з різних джерел тощо. У такий спосіб знання стають поступово частиною свідомості студентів, їхнього світогляду.

По-друге, працюючи на лекції, студенти безпосередньо знайомляться з обґрунтуванням та аргументацією зовнішньо- та

внутрішньополітичної політики держави, можуть з'ясувати проблемні питання разом із викладачем, отримувати пояснення та поради щодо пошуку відповідної літератури. Як результат, у студентів розширюється світогляд, формується громадянська та загальна політична культура.

По третє, під час семінарів студенти вчаться дискутувати, слухати і правильно формулювати свої запитання, висловлювати наукові та об'єктивні аргументи, виявляти помилки у відповідях своїх одногрупників, які є часто типовими. Викладач же їх аналізує і допомагає знайти правильну відповідь. Під час живої полеміки формується культура мови, підвищується рівень інтелекту.

Звичайно, у процесі викладання політології в ВНЗ, наприклад, аграрного та інженерного профілю можуть бути певні особливості, які мають враховуватись у навчальному процесі. Це може виявлятися в темах рефератів, які пропонуються студентам, в деяких питаннях семінарів. Але в державі повинні бути чіткі і досить жорсткі стандарти, спираючись на які студенти гарантовано отримують фундаментальні знання з політології, чітко знатимуть основні категорії політичної науки, вмітимуть ними оперувати і користуватись при формулюванні своїх думок і аналізі політичних подій.

До таких фундаментальних понять можна віднести такі, як „державна”, „політична влада”, „політична система суспільства”, „політичний режим”, „політична система України”, „Конституція України”, „політична та конституційна реформа”, „політичні процеси” та інші.

Відповідно до вимог Болонської системи велика увага при викладанні будь-якого предмету у державних ВНЗ приділяється самостійній та індивідуальній роботі студентів. Професорсько-викладацький склад повинен її підтримувати і оптимізувати як один із головних засобів навчання. Це дуже важливо тому, що, як засвідчує досвід викладання гуманітарних наук, свідомою частиною студентів намагається отримати знання, а не тільки диплом про набуття вищої освіти.

Нинішня система навчання вибудована таким чином, що поза аудиторією студент в аграрному закладі самостійно працює лише над тими предметами, які, на його думку, знадобляться йому після закінчення Вищого навчального закладу. Це, як правило, або предмети, які безпосередньо відносяться до

його майбутній професії, або ті, що викликають зацікавленість завдяки манері викладання викладача та його особистості. Інші мотиви (приміром, глибина та фундаментальність знань, високий рівень викладання, науковість тощо – далеко не на першому місці).

Тенденцією сучасної системи освіти є набуття більшої значущості самостійної та індивідуальної роботи студентів. Але це відбувається, на жаль, за рахунок аудиторної роботи, де студенти саме і можуть знайомитись з точкою зору кваліфікованого спеціаліста-викладача, отримувати підказки щодо відповідної наукової літератури, безпосередні відповіді на запитання. Самостійна робота не може замінити живу дискусію, під час якої і формується світогляд, а також уміння переконувати співрозмовника та захищати власну точку зору.

Сьогодні значною проблемою системи вищої освіти є забезпеченість студентів сучасною літературою. Як зазначають фахівці, „Якість навчального процесу залежить від наявності добротних навчальних посібників, від того, в якій мірі вони відповідають сучасним здобуткам політичної науки, а також наскільки дієві методи застосувань, та наскільки вони враховують те, що незнання це досягнення того, що людині треба зараз” [3, с.81].

Для здобуття якісної освіти в режимі розширення питомої ваги індивідуальної та самостійної роботи необхідно забезпечити студента сучасними підручниками, методичними рекомендаціями для підготовки до семінарських занять і планами цих семінарів, матеріалами для підготовки рефератів, здачі модулів і іспитів. При цьому весь цей обсяг літератури повинен бути як у вигляді друкованих матеріалів, так і в електронному варіанті. У студента повинен бути або персональний комп'ютер, або реальна можливість працювати з ним в аудиторних приміщеннях навчального закладу або гуртожитку.

Для пришвидшення цього процесу до сучасної освіти повинні долучатися молоді, енергійні, сучасно мислячі викладачі. Матеріально-технічна база ВНЗ та гуртожитків повинна розвиватись таким чином, щоб можна було якісно організувати та забезпечити на необхідному рівні підготовку студента в режимі самостійної та індивідуальної роботи.

У цілому можна констатувати, що організація навчального процесу в Вищому

навчальному закладі „базується на чіткому розподілі обсягу навчальних годин, які відводяться на аудиторну роботу (лекції, семінари) і самостійну позааудиторну роботу та індивідуальну роботу студентів під керівництвом викладача” [4, с.226]

Для підвищення якості викладання політології у вищих навчальних закладах України слід, не входячи в протиріччя з вимогами та стандартами Болонської системи, в рамках тих годин що виділяються (це приблизно 108), розширити питому вагу аудиторних занять.

Як зазначалося на початку цієї статті, в аудиторному режимі повинно бути приблизно 50-56 годин, з яких 30 повинно виділятися на лекції, решта – на семінарські заняття. Це по-перше. По-друге, повернути практику лекційних тижнів. Це коли протягом одного або двох тижнів читаються виключно лекції, а вже потім проводяться семінарські заняття. Практика лекційних тижнів дозволяє студентам спочатку прослухати приблизно 4 лекції (це 8 годин), що звичайно полегшує їм підготовку до семінарів. По-третє, в межах України з боку Міністерства освіти та науки повинні з’явитись лекції з курсу політології, де хоча б були більш-менш чіткі рекомендації, які теми в обов’язковому порядку треба викладати в курсі політології. По-четверте, слід підвищувати статус іспиту з політології, зробити його обов’язковим для ВНЗ України III та IV рівня акредитації. Треба більше уваги під час іспиту приділяти рівню теоретичної підготовки студента, його вмінню аргументувати свою точку зору на базі наукового світогляду.

На нашу думку, слід розробити спеціальну систему заходів з метою поліпшення кількісного та якісного стану бібліотечного фонду навчальними посібниками, підручниками, методичними рекомендаціями з політології. Також треба приділити значну увагу збільшенню можливостей студентів користуватись навчальними та методичними матеріалами в системі електронних засобів навчання.

У цілому в рамках ВНЗ робиться дуже багато, щоб якісно підвищити рівень підготовки з гуманітарних наук, і політології зокрема. Якщо хоча б частина тих проблем, які дискутуються в цій статті, буде позитивно вирішена, то якість знань наших вихованців, безумовно, підвищиться.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванов М. Політична освіта в контексті політичних трансформацій суспільства / М.С. Іванов. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2004. – 278 с.
2. Індивідуальна робота з навчальної дисципліни „Політологія”: методичні поради та завдання (відповідно до вимог ECTS) для студентів IV курсу денних факультетів / Уклад М.П.Требін, Л.М.Герасіна, Г.Ю.Васильєв та інші Х.: Нац.юрид.акад. України 2008. – 23 с.
3. Політична наука в Україні XXI століття: Стан та перспективи розвитку Дослідження. – Київ: Навч.-методичний центр „Консорціум” із удосконалення менеджменту освіти в Україні, 2005. – 103 с.
4. Москальов Б. Політична наука: навчальний посібник з організації самостійної роботи студентів / Б.Г. Москальов, Н.П.Москальова. – Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, Парус, 2007. – 240 с.